

Pečat sa grbom kneza Ivana Nelipića.

PEČAT SA GRBOM KNEZA IVANA II. NELIPIĆA

Bartol Zmajić

Kada sam susretljivošću profesora Šime Jurića pregledao fotosnimak povelje kneza Ivaniša II Nelipića, zapazio sam odmah i pečat koji visi s nje. U sredini toga voštanog pečata vidi se grb izdavača povelje okružen slijedećim natpisom na latinskom jeziku: S(igillum) IOH(anni)S COMITIS CETINE ET CLISSI («Pečat Ivana kneza Cetine i Klisa»). Prema ovom natpisu nesumnjivo je utvrđeno, da je to pečat Ivana II. Nelipića ili Nelipčića s njegovim obiteljskim grbom. Upravo taj, dugo traženi grb sada je eto bio preda mnom!

Do sada nam uopće nije bio poznat nikakav grb toga znamenitoga hrvatskog roda. Pronalazak ovog grbovnog pečata oslobodio je našu heraldiku i sfragistiku jedne velike praznine, osvjetljujući, kako se je do sada činilo upravo nerješivu tajnu o izgledu grbovnih likova roda Nelipića. Izgleda skoro nepojmljivo, da do sada nije pronađen ni jedan heraldički spomenik toga roda koji bi bio došao do nas! Od davna, već s kraja XIII.stoljeća te prve polovine XIV stoljeća poznati su nam mnogi pečati i ostali heraldički spomenici svih velikih povjesnih hrvatskih rodova: Šubića (kasnijih Zrinskih), Gusića (Kurjakovića—Krbavskih), Krčkih (kasnijih Frankopana) i Babonića-Blagajskih. Jedino o Nelipićima nismo do sada imali nikakvih grbovnih spomenika.

Grb Ivana II.Nelipića, koji se nalazi na pečatu spomenute povelje izdane u Sinju godine 1418. sastoji se od slijedećih heraldičkih likova: u sredini pečata nalazi se koso u desno okrenuti štitić u kojemu iz kraljevske krune raste stilizirani heraldički ljiljan, kojeg na vrhu sa svake strane prati po jedna kugla. Nad štitićom je u desno okrenuta kaciga kablastog oblika, iz koje rasta glava ptice sa dugim vratom, koji se postepeno sužuje i završava kljunom. Najvjerojatnije je to glava noja. Sa kacige visi kratki plašt.

Ovaj grb, iako djelomično ponešto izgreben, stilski je pravilno izrađen u duhu vremena svoga nastanka, prve četvrtine XV. stoljeća. Osobito je stilski pravilan i uvjerljiv oblik kablaste kacige. Glava na nojevom vratu koji raste iz kacige ponešto je nejasna uslijed oštećenja, no ipak se mogu naslutiti pera koja rastu iz ptičjega vrata. I natpis, koji okružuje grb ima oštećenih mjesta, ali uza sve to, on se može lako rekonstruirati.

Što se tiče glavnog grbovnog lika u samom štitu, on predstavlja tako zvani stilizirani heraldički ljiljan. Likovno se prilično razlikuje od prirodnog ljiljana, koji se dosta rijetko javlja u grbovima naših i stranih obitelji (vrlo je karakterističan primjerak naravnog ljiljana u grbu riječke obitelji Barčić). U grbu Ivana II. Nelipića raste stilizirani ili umjetni ljiljan direktno iz kraljevske krune. Stilizirani ljiljan ušao je u hrvatsku heraldiku dosta kasno. Vjerojatno su ga kod nas uveli kraljevi iz francuske kuće Anjou, koji su kod nas vladali od 1300.—1385. godine. Taj prastari simbol francuskih kraljeva javlja se prvi put heraldički pravilno na pečatu kralja Filipa Augusta g. 1180., dok se na francuskom novcu stilizirani ljiljani javljaju prvi put u vrijeme vladavine Sv. Luja (1226.—1270.). Od tada, isključujući jedino doba francuske revolucije i Napoleonovo, zlatni ljiljani na plavom polju ostaju do g.1830. stalni grb francuskih kraljeva.¹

Napuljski Anžuvinci, kao ogranak francuske kraljevske kuće, donijeli su u Hrvatsku grb i zastavu svoje kuće. Krunidbom Karla I. g.1300. za ugarsko—hrvatskog kralja ovaj grb i zastava postali su i službeni amblemi tih kraljevina. U štitu sa crveno—srebrenim gredama (dio grba kraljevine Ugarske) uvršteni su uz njih i zlatni ljiljani na plavom polju kuće Anjou. Taj kombinirani grb sa kacigom iz koje raste nojeva glava bio je i službeni grb kraljevstva za vladanja dinastije Anjou u Ugarskoj i Hrvatskoj od 1300.—1395. godine, to jest od nastupa Karla I. na prijestolje do smrti posljednje Anžuvinke. Grbovi kraljeva iz kuće Anjou postavljani su na raznim mjestima, kao na gradskim zidinama, kulama, crkvama i drugim građevinama, te na spomenicima u crkvenim enterieurima. Osobito su poznati i sačuvani u Dalmaciji, iako je venecijanska vlast nakon zauzimanja Dalmacije nastojala da ih po mogućnosti što više uništi. Lijepe primjerke tih grbova nalazimo osobito na raki sv.Šimuna u Zadru, na grbu Splita, na grbu u dvorištu samostana sv.Frane u Šibeniku, te na lijepom grbu sa pročelja trogirske stolne crkve.²

Pored isticanja grbova kuće Anjou kao znakova kraljevske vlasti nad Ugarskom i Hrvatskom, Ludovik I. (1342.—1382.), u nastojanju da uspostavi čvršću kraljevsku vlast u Hrvatskoj, šalje g.1344. svoju vojsku pod banom Nikolom na Knin, da pokori Nelipićevu udovu Vladislavu i njezin rod. To mu uspijeva tek g.1345. Nakon predaje Knina, oprašta Ludovik I.Nelipićima dugotrajnu nevjeru. Tom prilikom uzima im Knin i neke druge gradove, a njima ostavlja Sinj sa Cetinskom krajinom. Nelipići postaju tada vijerni vazali kralja. Nije li možda tom prilikom Ludovik I. proveo po običaju francuskih vladara novu podjelu grba ovome starom rodu, koji se napokon priklonio njegovoj kraljevskoj kući? Heraldički elementi u grbu Ivana II.Nelipića kao da to potvrđuju. U štitu njegova grba nalazi se stlizirani ljiljan, kojega do tog doba nema ni u jednom grbu hrvatskih rodova i obitelji! Ljiljan raste iz krune, dok se nad štitom nalazi glava noja, koji se javlja na grbovima svih Anžuvinaca kao ugarsko—hrvatskih kraljeva (primjerice na grbovima na raki sv. Šimuna u Zadru i na katedrali u Šibeniku). Ima više slučajeva

¹ Coudourier de Chassagne J.: *Armoiries et couleurs de la France*. L'illustration, Paris IV. 1942.

² Babić Ivo: *Anžuvinski grbovi u Trogiru i Šibeniku*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 20. Izd. Reg. zavoda za zaštitu spom. kulture u Splitu, 1975.

da su osobito francuski kraljevi imali običaj podjeljivati svojim pristašama a i bivšim protivnicima nove grbove, u kojima se je nalazio i neki specifično heraldički grbovni simbol, u ovom slučaju stilizirani ljiljan i nojeva glava. Tako francuski kralj Franjo I. (1494.—1547.) pridodaje stilizirani ljiljan grbu dubrovačkog vlasteoskog roda Đurđević—Giorgi.³ Nojeve glave u našoj su heraldici potpuno nepoznate do kraja XVI. stoljeća. Prvi put se javljaju u Ohmućevićevom grbovniku (koji je nastao oko g.1590). nad kacigama grbova Mužević i Novaković.⁴

Sumirajući sve ove povijesne činjenice kao i čitavu heraldičku simboliku u grbu Ivana II.Nelipića na pečatu uvodno navedene povelje, stiče se gotovo siguran dojam, da je grb sa ovoga pečata novopodiljeni grb kralja Ludovika I.Anžuvincea, a ne stari izvorni grb Nelipica.

Najstariju vijest o grbu Nelipića donio je naš prvi i najstariji heraldičar i polihistor Pavao Ritter—Vitezović (1652.—1713.) u svojem djelu »Banologia«.⁵ Iz Vitezovićeve Banologije prenio je taj grb Ljudevit Gaj (1804.—1873.) u svoj članak pod naslovom »Banoslovje« po Vitezoviću«. U Vitezovićevoj publikaciji prikazan je u grbu Nelipića naravni ljiljan pod kojim stoji natpis: »Joannes Nelepitius (Nelepuk) comes Cetinae, Classae et Ramae, Dalm. et Croat. banus«. Nije poznato od kuda je Vitezović preuzeo taj grbovni lik, no vrlo je interesantno, da se u grbu nalazi naravni a ne stilizirani ljiljan! Možda je Vitezović imao loše sačuvan predložak starog grba roda Nelipića, ili je od nekoga dobio njegov krivi opis. Ovakav grb Nelipića preuzeo je u svoj rukopisni grbovnik i naš poznati heraldičar Ivan Nep. Labaš—Blaškovečki (1783.—1849.), ujak našeg prvog modernog povjesničara Ivana Kukuljevića—Sakcinskog (1816.—1888.), koji je precrtao grbove iz toga grbovnika.⁶ Materijalom iz oba ta primjerka faktično posve identičnih grbovnika obilno se koristio Ivan Bojnić—Kninski (1858.—1925.), ravnatelj Zemaljskog arhiva u Zagrebu, uvrstivši skoro sve grbove iz njih u svoj grbovnik »Der Adel von Kroatien und Slavonien«.⁷ No začudo, iz Labaševog grbovnika nije preuzeo grb Nelipića (kojega je iz Banologije, koju je preveo na hrvatski, preuzeo i Ljudevit Gaj i publicirao u Danici Ilirskoj g.1863!).⁸ Radi toga namjernog ili nenamjernog propusta, grb Nelipića nekako je pao u zaborav. Služeći se Labaševim rukopisnim grbovnikom ovaj grb je zapazio Viktor A. Duišin i publicirao njegov crtež u članku »Stara hrvatska plemena«, a naveo je i temeljne boje grba: u plavom polju zlatni ljiljan.⁹ Taj ljiljan prikazan u svom prirodnom izgledu a vremenski postavljen u XV. stoljeće heraldički djeluje posve neuvjerljivo. Pronalaskom autentičnog grba na pečatu povelje Ivana II.Nelipića ispravljen je heraldički neprihvatljiv lik prirodnog ljiljana, kako su ga donosili i publicirali Vitezović. Labaš i Gaj. Pred nama je originalna povelja sa stiliziranim francuskim ljiljanom u pečatnom grbu starog hrvatskog roda Nelipića.

³ Heyer von Rosenfeld Friedrich: *Wappenbuch des Kündigreichts Dalmatien*. Nürnberg 1871.

⁴ Solovjev Aleksandar: *Postanak ilirske heraldike i obitelj Ohmućević*. Glasnik Skopskog naučnog društva, knj. XII. Skoplje 1933.

⁵ Ritter—Vitezović P: *Banologia*. Rkp. o. 1710.

⁶ Zmajčić Bartol: *Razvitak heraldike u Banskoj Hrvatskoj*. Vjesnik Hrvatskog državnog arhiva, knj. XI. Zagreb, 1945.

⁷ Bojnić—Kninski Ivan: *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Nürnberg, 1899.

⁸ Gaj Ljudevit: *Banoslovje po Vitezoviću*. Danica Ilirska, Zagreb 1863.

⁹ Duišin Viktor A.: *Stara hrvatska plemena*. Glasnik heraldike, God II. Zagreb, 1938.